

Discriminatie van personen van Sub-Saharaanse afkomst: sterk verbonden met het koloniale verleden.

- Inleiding
- Cijfers
- Casus
- Vooroordelen : in perceptie, werk en huisvesting
- Onderwijs: kennisoverdracht van het koloniale verleden is geen prioriteit
- Zwarte Pietenkwestie

Inleiding

Het algemene begrip ‘racisme’ verhult de verschillende vormen van racisme die zich in de realiteit voordoen. Uitingen van racisme kunnen immers een andere vorm aannemen naargelang de personen of groepen die er het slachtoffer van zijn – of het nu gaat over discriminatie, haatpraat of een haatmisdrijf. De stereotypen, vooroordelen en de sociale en gemeenschappelijke achterstellingen zijn niet volledig hetzelfde. Om de uiteenlopende vormen van racisme het hoofd te bieden, is het nuttig om deze verschillen te analyseren zonder in concurrentie te treden met andere slachtoffers. Alle uitingen van racisme – wat ook de oorzaak of wie ook het slachtoffer – moeten veroordeeld worden en kunnen niet door de vingers gezien worden.

Dit rapport wil een kader schetsen van het specifieke racisme waarmee personen van Sub-Saharaanse afkomst te maken krijgen.

De discriminatiemeldingen die Unia op jaarbasis ontvangt, worden grondig bestudeerd. Achter cijfers schuilt namelijk vaak een verhaal waaruit we kunnen leren. Een mogelijke bevinding kan zijn dat een bepaalde minderheidsgroep meer heeft af te rekenen met een specifiek soort discriminatie. Om deze cijfers in de diepte te analyseren is er dan bijkomend, kwalitatief onderzoek nodig, waarvoor beroep wordt gedaan op universiteiten. Dit onderzoek legt achterliggende redenen van discriminatie bloot.

In 2011 bracht Unia een rapport¹ uit over de situatie in België van personen afkomstig van de Sub-Sahara regio. Wie zijn ze? Met welke stereotypen en vormen van discriminatie worden ze geconfronteerd? En is hun situatie anders dan deze van personen met een andere vreemde afkomst? Uit onze studie blijkt dat het koloniaal verleden van België tot op vandaag nog een sterke invloed heeft op de perceptie van mensen van Sub-Saharaanse afkomst. In het luik ‘vooroordelen’ leggen we

¹ *Discriminatie van personen van Sub-Saharaanse afkomst: een overzicht van stereotypen*, 21 maart 2011: http://unia.be/files/Z_ARCHIEF/Persdossier_2011%2003%2021_NL.pdf.

uit welke stereotyperingen vandaag overeenstemmen met het beeld dat gecreëerd werd van de bevolking in Congo maar ook van Rwanda en Burundi.

“België houdt er een moeilijke relatie op na met haar koloniaal verleden. Zich vragen stellen bij onze relatie met ‘deze andere’ en strijden tegen de vooroordelen en discriminatie waarvan personen van Sub-Saharaanse afkomst slachtoffer zijn, gebeurt ook via de verzoening van deze herinneringen”²

Naast de stereotypen zijn er juridische en sociale vraagstukken die nog altijd actueel zijn. Denken we aan de kwestie van ‘halfbloed’-kinderen die werden geboren in de koloniale periode. Hun statuut was het onderwerp van verschillende debatten in het Federaal parlement en het parlement van de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF). Dit duidt op een rationele aanpak van deze problematiek en vooral op de kans om verder te gaan en een antwoord te bieden op het onrecht dat ‘halfbloed’-kinderen die geboren werden ten tijde van de kolonisatie ervaren hebben.

In België bestond de eerste groep van personen van Sub-Saharaanse afkomst voornamelijk uit onderdanen van de Democratische Republiek Congo. De migratiestromen uit deze regio werden steeds meer divers. Op het einde van de Tweede Wereldoorlog telde België officieel slechts 10 Congolezen die wettig in ons land verbleven. Vandaag zijn dat er ongeveer 21.000 die de Congolese nationaliteit hebben en ruim 38.000 die als Congolees geboren werden en nadien de Belgische nationaliteit verwierven. In de loop van de voorbije jaren is de Sub-Saharaanse Afrikaanse bevolking heterogener geworden qua afkomst. Naast Congolezen zijn de volgende groepen uit Sub-Saharaans Afrika het beste vertegenwoordigd: Rwandezes, Kameroeners, Guinee en Ghanezen. Maar ook buiten deze vier hoofdgroepen is er een grote diversiteit aan origines, die we kunnen koppelen aan een vrij recente ontwikkeling van de migratiestromen uit Sub-Saharaans Afrika.

Cijfers

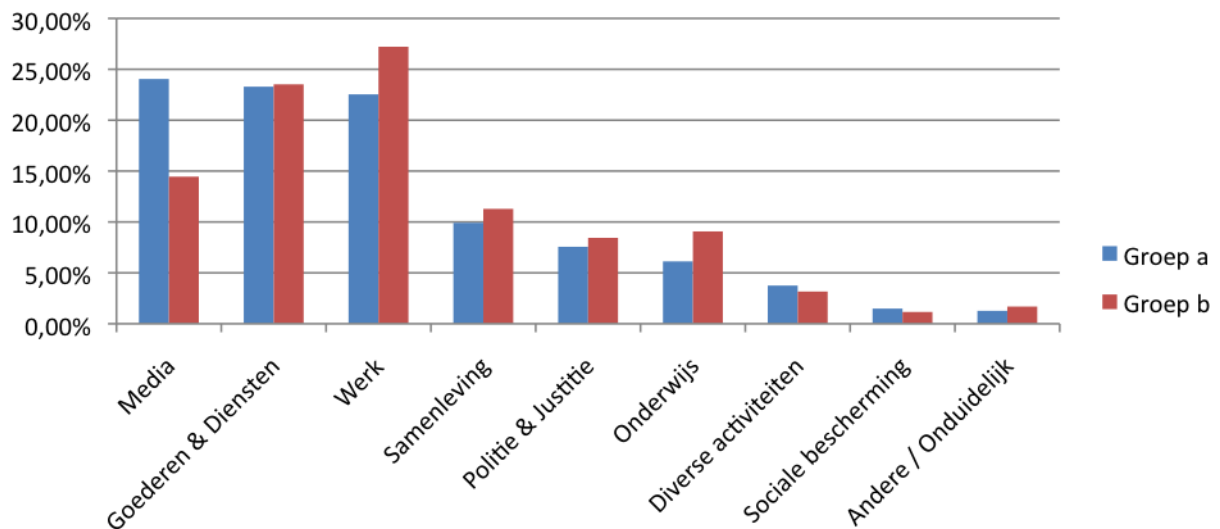
Van alle dossiers die bij Unia werden geopend tussen 2010 en 2016 met betrekking tot discriminatie volgens de zogenaamde raciale criteria, heeft 1 op 5 betrekking op ‘negrofobie’ of angst voor personen met een zwarte huidskleur.

In onderstaande analyse (Tabel 1) vergelijken we per categorie het aandeel dossiers dat werd geopend voor alle zogenaamde raciale criteria³ (groep a) met het aantal dossiers van mensen met een zwarte huidskleur (groep b). Hiermee duiden we de trend aan van deze specifieke vorm van racisme.

² *Discriminatie van personen van Sub-Saharaanse afkomst: een overzicht van stereotypen* (p. 1), 21 maart 2011, http://unia.be/files/Z_ARCHIEF/Persdossier_2011%2003%2021_NL.pdf.

³ Raciale criteria zijn : zogenaamd ras, huidskleur, nationaliteit, afkomst (Joodse oorsprong) en nationale of etnische afstamming.

Tabel 1: Aandeel dossiers op basis van alle raciale criteria (a) en subgroep zwarte huidskleur (b)

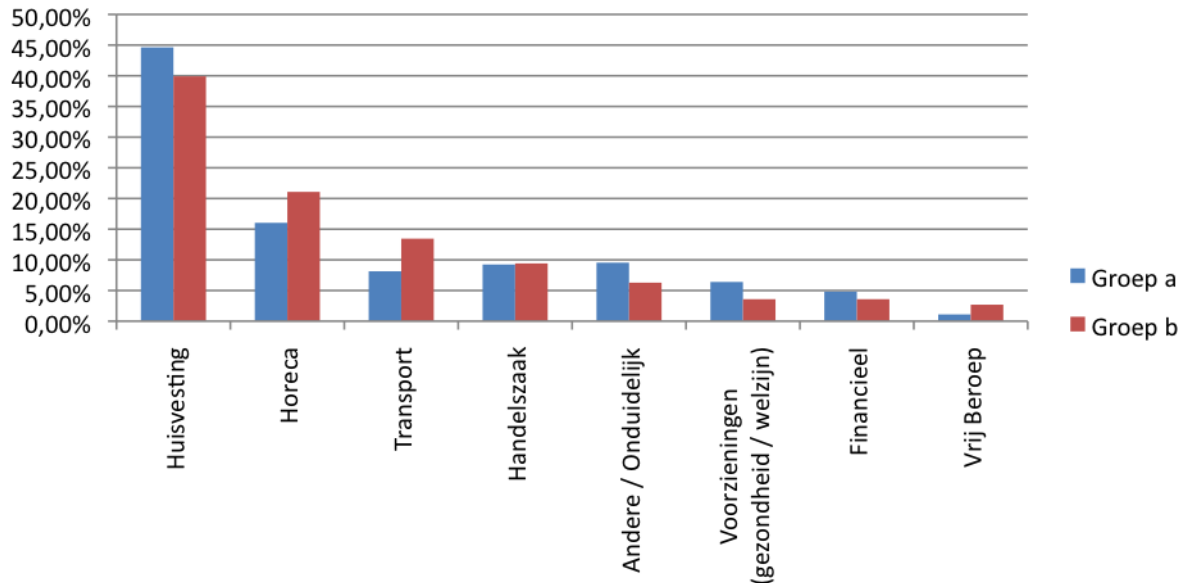

Vergeleken met het gemiddeld aantal racismedossiers van Unia blijkt dat mensen met een Afrikaanse afkomst (groep b) met specifieke problemen kampen op de arbeidsmarkt. Die trend zien we terugkomen in de resultaten van de socio-economische monitoring (zie verder). Een belangrijk verschil ten opzichte van groep a tekent zich ook af in de gebieden onderwijs en – in mindere mate – in dossiers politie & justitie en samenleving. Het lijkt erop dat de moeilijkheden, achterstelling, sociale uitsluiting, discriminatie in het onderwijs (die groep a ondervindt voor hen gevolgen heeft voor) ook wegen op de toegang tot de arbeidsmarkt. Problemen die te maken hebben met de media, zoals haatpraat op het internet, melden personen van Sub-Saharaanse afkomst proportioneel minder dan andere slachtoffers van racisme.

Unia wordt door personen van Sub-Saharaanse afkomst proportioneel gezien minder gecontacteerd voor mediazaken, meer specifiek voor haatpraat op het internet (discussiefora, sociale media, ...) dan door de andere groepen van slachtoffers van racisme.

In het domein 'werk' is er voor de groep van personen met een Sub-Saharaanse afkomst (ongeveer vijf procentpunt) vaker een probleem dan bij andere groepen. Hier stellen we ook verschillen vast wat betreft het type problematiek waarmee zij frequent geconfronteerd worden. Zo komt pestgedrag vaker voor bij mensen met een zwarte huidskleur dan bij andere groepen (tot 10 procentpunt meer). Unia wordt ook disproportioneel meer gecontacteerd in dossiers die te maken hebben met ontslag van mensen van Sub-Saharaanse achtergrond.

Tabel 2: Aantal dossiers in het domein goederen en diensten voor alle raciale discriminatie (groep a) en voor personen met een zwarte huidskleur (groep b)

In Tabel 2 focussen we ons op een opsplitsing binnen het domein 'goederen en diensten' voor een periode van 6 jaar (2010-2016). We kunnen vaststellen dat het leeuwendeel van de meldingen, zowel voor groep a als voor groep b, over het weigeren van het verhuren van woningen gaat. Wat betreft het weigeren van toegang tot discotheken en cafés merken we een verschil van meer dan vijf procentpunten voor personen met een Sub-Saharaanse afkomst. Ook in het domein 'openbaar vervoer' zien we een groter aandeel bij groep b. Het gaat hier vaak om gedragsproblemen vanwege personeelsleden van de vervoersmaatschappijen. Later in deze tekst geven we een aantal concrete voorbeelden mee.

Casus:

Cijfers geven niet de volledige realiteit van racisme weer. Hierna schetsen we enkele racistische rechtszaken waarbij de huidskleur van het slachtoffer een bepalende rol speelt. Deze verhalen illustreren welke moeilijkheden personen met een Sub-Saharaanse afkomst ervaren in onze maatschappij.

Discriminatie

Geen toegang tot discotheek⁴

Een uitbater van een discotheek gaf in 2015 aan zijn personeel de volgende richtlijn: “*Geen moco’s. Geen bende blacks.*” Na een ernstig incident had de uitbater van een discotheek beslist om geen jongeren van Marokkaanse en Afrikaanse origine meer toe te laten. De uitbater wilde op die manier de veiligheid van de andere bezoekers garanderen. De richtlijn werd uitgebracht in de pers. De uitbater verontschuldigde zich. Unia nam meteen contact op met de uitbater om een structurele oplossing uit te werken die niet discriminerend en stigmatiserend was. Samen met lokale vertegenwoordigers werden afspraken gemaakt en werd een actieplan uitgewerkt.

Verhuur⁵

De zaakvoerder van een immobiliënkantoor weigerde de vraag tot de aankoop van een woning in overweging te nemen omwille van de Congolese afkomst van de vrouw. De rechtbank oordeelde in 2004 dat er sprake was van een inbreuk op de Antiracismewet. Het bewijs kon onder meer geleverd worden door een praktijktest die het slachtoffer had georganiseerd. Zij had namelijk een kennis van Belgische herkomst gevraagd om het immobiliënkantoor te contacteren en het gesprek was probleemloos verlopen: de kennis verkreeg alle informatie in verband met de verkoop van de woning. Het slachtoffer verkreeg via de rechtbank een schadevergoeding.

Haatboodschappen

Winkel-kassa⁶

Twee vrouwen maakten amok aan de kassa van een winkel, omdat ze meenden dat ze voorbijgestoken werden door een vrouw met zwarte huidskleur. Eén dame werd in 2010 veroordeeld voor aanzetten tot discriminatie en haat, de andere voor slagen verwondingen (haatmisdrijf). Tijdens een woordenwisseling aan de kassa waren woorden gevallen zoals: “*Zwarte hoer, vuile zwarte, ga*

⁴ *Opiniestuk Patrick Charlier. Feesten zonder te discrimineren? Onze deur staat open:* <http://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/onderhandelde-oplossingen/opiniestuk-patrick-charlier-feesten-zonder-te-discrimineren-onze-deur-staat-open> .

⁵ *Correctionele Rechtbank van Brussel, 31 maart 2004:* <http://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/correctionele-rechtbank-van-brussel-31-maart-2004>.

⁶ *Correctionele Rechtbank Leuven, 24 maart 2010:* <http://unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/correctionele-rechtbank-leuven-24-maart-2010>.

terug naar uw land (...). Mijn GSM werd gestolen door jullie soort, jullie leven van de dop (...). Je gaat je toch niet laten doen door een vuile negerin (...). Jullie soort brengen aids binnen in ons land, jullie stinken, kruip maar terug in uwe boom (...).” Het slachtoffer kreeg een slag in het gezicht en er werd naar haar gegooid met een blik tomatensap en een brik appelsap. De correctionele rechtbank oordeelde, gelet op de aard van de opmerkingen en de context van de feiten, dat er sprake was van het aanzettingsmisdrijf. De beklaagden hadden immers: *“Niet louter hun ongenoegen geuit over het feit dat het slachtoffer hen aan de kassa zou gepasseerd zijn, maar moedwillig en herhaaldelijk het slachtoffer duidelijk gemaakt dat ze niet gewent was in dit land en hun afkeer geuit van het zwarte ras.”*

Facebookpagina politie-inspecteur⁷

Een politie-inspecteur had op een Facebookpagina onder meer een foto geplaatst van een politiewagen die werd besprongen en vernield door een groep jongeren met donkere huidskleur; naast een foto van een gezinswagen in een dierenpark waarop een groep apen zat. Daaronder was de volgende tekst geschreven: *“Zoek de verschillen ... die apen kan je nog iets aanleren ... die zwarten uit de jungle niets.”* De beklagde werd in 2016 vrijgesproken. Volgens de correctionele rechtbank kon niet met zekerheid uitgesloten worden dat de beklagde geenszins de bedoeling had om anderen aan te zetten tot discriminatie, segregatie, haat of geweld en kon niet met zekerheid besloten worden dat de beklagde iets anders wou bereiken dan het louter veruitwendigen van zijn kritische mening omtrent het gedrag van bepaalde allochtonen. De politie-inspecteur had de tekst en fotocombinatie omschreven als ludiek en humoristisch. De beklagde verklaarde dat hij geen racist was en verwees naar contacten met personen van vreemde origine (een half-Italiaanse vriendin, het verhuren van studio's aan Slovaken, het bijwonen van Bulgaarse en Slovaakse trouwfeesten, het bezoeken van een Turkse kapper ...). In hoger beroep werd in 2017 eveneens geoordeeld dat er geen sprake was van het aanzettingsmisdrijf. De rechter benadrukte wel dat de uitlatingen op Facebook volkomen ongepast waren, zeker in zijn hoedanigheid van inspecteur bij de politie.

Deze zaak toont aan dat racistische haatpraat een realiteit is voor mensen met donkere huidskleur. Ook de post op Instagram van Miss België 2017 van een lachende drol met verwijzing naar de man van Afrikaanse afkomst achter haar, is haatpraat die kwetsend en stigmatiserend is voor een bepaalde bevolkingsgroep. Unia ondernam geen verdere stappen in het Miss België dossier omdat er geen inbreuk was van de antidiscriminatie- en antiracismewet.

⁷ Correctionele Rechtbank Gent, 28 januari 2016 (<http://unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/tribunal-correctionnel-gand-28-janvier-2016>) en Hof van Beroep Gent, 10 januari 2017 (<http://unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/hof-van-beroep-gent-10-januari-2017>).

Haatmisdrijven

Geweld aan loket van De Lijn⁸

In het station van Leuven stond een man te wachten aan het loket van De Lijn. Voor hem stond een vrouw van Somalische afkomst, wat de man blijkbaar niet zinde. Hij gaf haar een klap op het hoofd en een stamp in de rug. De man zei ook dat hij er voor ging zorgen dat de vrouw terug naar haar land gestuurd werd. De vrouw was tien dagen werkonbekwaam. De man in 2011 werd veroordeeld voor het opzettelijk toebrengen van slagen of verwondingen. De rechtbank oordeelde dat een van de drijfveren van het misdrijf bestond uit de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon omwille van een door de antiracismewet beschermd criterium. Daarom werd een strafverzwaring toegepast.

Geweld tijdens fuif⁹

Een man sloeg tijdens een fuif een man van Rwandese afkomst in elkaar, na geroepen te hebben "pak die zwarte". De dader had ook pepperspray in de ogen van de Rwandese man gespoten en achteraf diens wagen vernield. Een vriend van het slachtoffer werd eveneens aangevallen nadat hij bevestigend had geantwoord op de vraag "of hij een vriend was van die neger". Gelet op het feit dat er geen enkele aanleiding was en gelet op de uitspraken, werd de dader in 2004 veroordeeld. Het hof tilde erg zwaar aan "dergelijk verwerpelijk handelen dat ontoelaatbaar is en in strijd met de wet en met de omgangsvormen, zoals deze in een beschaafde wereld gelden."

⁸ Correctionele Rechtbank Leuven, 9 november 2011: <http://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/correctionele-rechtbank-leuven-9-november-2011>.

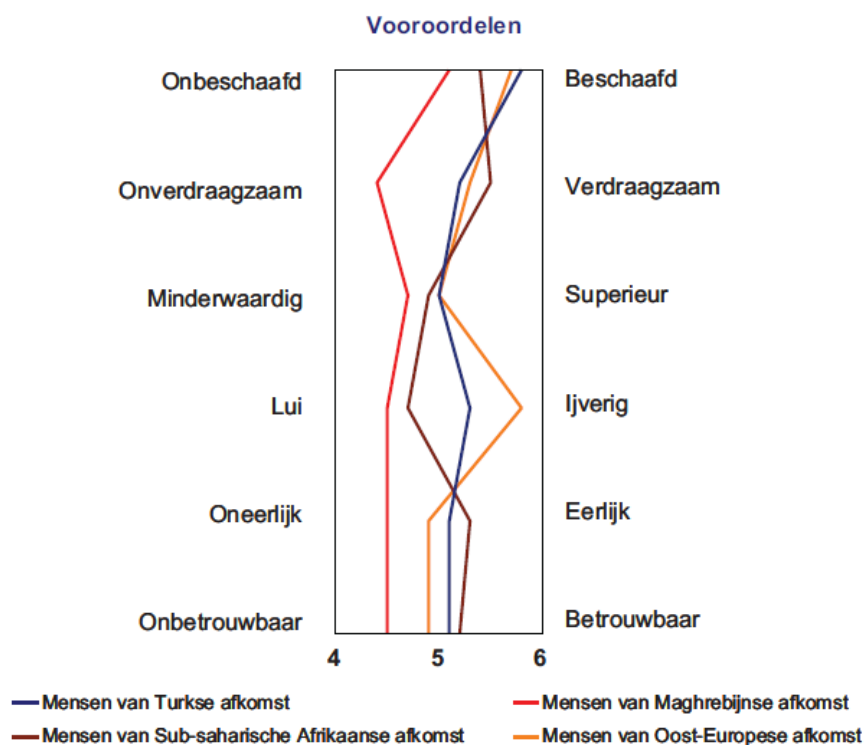
⁹ Hof van Beroep Antwerpen, 8 januari 2004: <http://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/hof-van-beroep-van-antwerpen-8-januari-2004>.

Vooroordelen: in perceptie, werk en huisvesting

België houdt er een moeilijke relatie op na met haar koloniaal verleden. Burgers weten weinig af van de Congolese migratie (en Afrikaanse migratie in het algemeen). Het 'hedendaagse' racisme wordt nochtans sterk beïnvloed door zijn historische context. Uit twee studies¹⁰ van Unia kunnen we afleiden dat stereotypen over personen uit de Sub-Sahara, duidelijk anders zijn dan de stereotypen die bijvoorbeeld bestaan over de bevolkingsgroepen van Marokkaanse of Turkse afkomst die in België leven.

De Maghrebijnen worden volgens de studies vaak beschouwd als een "bedreiging" en een groep die "weinig inspanningen doet om zich aan te passen", terwijl de Afrikanen uit de Sub-Sahara worden bekeken "op een minderwaardige manier". Uit de studie komen de volgende vooroordelen naar voren: "Ze worden gekenmerkt door een vrolijk, speels temperament en het belang dat ze aan hun uiterlijk hechten. Hun levensfilosofie is erg gevarieerd: eerder gericht op het plezier, minder op het werk. Afrikanen leven ook vaker in gemeenschappen, wat overlast kan veroorzaken."

Onder de minderheidsgroepen (personen uit Maghrebijnse landen, Turkije, Sub-Saharaans Afrika en de Oostbloklanden) komen de Afrikanen uit de Sub-Sahara eruit als deze die "het meeste sympathie opwekken". Ze worden volgens de studies vaak beschouwd als "betrouwbaar", "eerlijk" en "tolerant" maar ook "lui", "minderwaardig" en "minder beschaafd" dan de andere minderheidsgroepen, met uitsluiting van de Maghrebijnen die aan al deze negatieve stereotypen lijken te beantwoorden.

¹⁰ Discriminatie van personen van Sub-Saharaanse afkomst: een overzicht van stereotypen, 21 maart 2011: http://unia.be/files/Z_ARCHIEF/Persdossier_2011%2003%2021_NL.pdf.

Er is een verband tussen de stereotypen die afkomstig zijn uit de koloniale propaganda en de actuele stereotypen, die regelmatig door de media worden gevoed. Het stereotiepe beeld van de primitieve zwarte uit het koloniale verleden – die dicht bij de natuur stond, weinig intelligent was en enkel in staat was om manuele en fysieke arbeid uit te voeren – zit in de 21ste eeuw nog steeds verankerd in veel gedachten. Soms gebeurt het op een positievere manier: muziek en dans zitten volgens het stereotype beeld dan bij hem ingebakken, hij is goed in sport, hij presteert beter op seksueel en lichamelijk vlak. Toch blijft hij volgens hetzelfde beeld minder intelligent en beschaafd dan de Europeaan. Dergelijke stereotiepe visies blijken hardnekkig te zijn. We kunnen besluiten dat het hedendaagse racisme sterk wordt beïnvloed door zijn historische context.

Werk

Een onderzoek van de K.U. Leuven en de VUB (2005)¹¹ toont aan dat mensen uit de Sub-Sahara met een hoog kwalificatieniveau (hogere studies) vaker werkloos zijn. Het onderzoek vermeldt in dit verband een uitgesproken lage werkgelegenheidsgraad voor personen uit de Sub-Sahara, net als de vrouwen van Turkse of Marokkaanse afkomst.

Wanneer ze aan werk geraken, zijn inwoners uit de Sub-Saharaanse Afrikaanse landen relatief minder benadeeld dan de werknemers van Marokkaanse en Turkse afkomst, van wie de grote meerderheid een statuut van arbeider heeft, m.a.w. een baan in sectoren met lage lonen. Maar wanneer ze over een diploma en een kwalificatie beschikken, zijn personen van Sub-Saharaanse afkomst vaker verplicht een baan te aanvaarden die niet noodzakelijk in verhouding staat tot het niveau van hun studie of kwalificatie. Het verwerven van de Belgische nationaliteit heeft overigens een erg kleine impact op hun situatie op de arbeidsmarkt.

Deze bevindingen uit 2005 worden bevestigd in de Socio-economische Monitoring die Unia en het FOD Werk liet uitvoeren in 2015¹². Personen van Sub-Saharaanse origine¹³ worden volgens deze monitoring achtergesteld op de arbeidsmarkt en kennen instabiele loopbanen. In vergelijking met personen van Belgische origine en andere origine (zoals Europese, Maghrebijnse, Zuid-Centraal Amerikaanse, ...) hebben zij: de laagste werkgelegenheidsgraden (41,6% tewerkgesteld in 2012), de hoogste werkloosheidsgraden (21,0% werklozen in 2012) met een sterke stijging in werkloosheidsgraad tijdens de crisisjaren (vooral in 2009) en weinig herstel na de eerste crisisjaren

¹¹ Martens, A., Ouali, N., Van de maele, M., Vertommen, S., Dryon, P., & Verhoeven, H. (2005). *Etnische discriminatie op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. Brussel: Brussels Observatorium van de Arbeidsmarkt en Kwalificaties.

¹² Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg en Interfederaal centrum voor gelijke kansen en bestrijding van discriminatie en racisme (2015). Socio-economische Monitoring 2015 – Arbeidsmarkt en origine. Brussel: FOD Waso & Interfederaal Gelijkekansencentrum.

¹³ Personen van Sub-Saharaanse origine worden in het rapport benoemd als ‘andere Afrikaanse origine’: het gaat dan om personen met origine uit Congo, Rwanda, Burundi, Kameroen, Zuid-Afrika, Senegal, enz. Een persoon van andere Afrikaanse origine heeft zelf een nationaliteit van een van die landen, of had een nationaliteit van een van die landen en is nu Belg, of is als Belg geboren maar heeft ten minste één ouder die geboren is met een nationaliteit van één van die landen

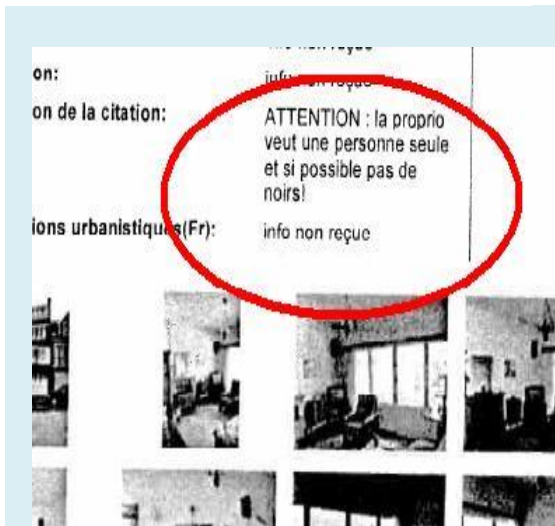
(in vergelijking met andere groepen, waarvan de werkloosheid wel weer daalde na 2009). Dit geldt grosso modo zowel voor de 2^e generatie als 1^e generatie personen Sub-Saharaanse origine.

Personen van Sub-Saharaanse origine hebben ook instabiele loopbanen: van alle personen die aan het werk waren in 2009, is de groep van Sub-Saharaanse origine het minst vaak (nog) aan het werk in 2011 en het vaakst werkloos/inactief geworden, ze zijn ook langer dan gemiddeld langdurig werkloos en ze (zeker de mannen) zijn oververtegenwoordigd in de uitzendsector, wat wijst op tijdelijke en onzekere arbeidsstatuten. Bovendien blijken ze ook vaker dan de andere groepen op latere leeftijd in de interimsector te werken (terwijl andere groepen veel vaker uitstromen uit de uitzendsector na de leeftijd van 25 jaar). Meer dan de helft van de werkende personen van Sub-Saharaanse origine verdient een laag loon, wat niet hoeft te verbazen gezien hun oververtegenwoordiging in de uitzendsector en de sector van de dienstencheques.

Huisvesting

Uit de meldingen die Unia ontvangt, merken we dat discriminatie zowel op het werk als voor huisvesting, gebaseerd is op oude stereotypen die we uit het koloniale verleden hebben geërfd. In de huisvestingssector vrezen de eigenaars dat ze hun woning aan luidruchtige en weinig zorgzame personen zullen verhuren. Dit bewijst hoe diep de stereotypen verankerd zitten in het collectieve geheugen en plaatst vraagtekens bij de middelen om ze te bestrijden.

Eén van de dossiers die het Centrum in 2010 opende, gaat over het volgende:

Een immobiliënkantoor plaatste een advertentie waarin staat: "OPGELET : de eigenaar zoekt een alleenstaande persoon en indien mogelijk liever geen zwarten!" Het Centrum heeft het immobiliënkantoor in kwestie gecontacteerd die zich verdedigde door te stellen dat het om een fout van een jobstudente ging. Na overleg met het Centrum, heeft het kantoor zich geëngageerd om de antidiscriminatiewetgeving te herhalen aan zijn medewerkers via een e-learningcursus van het BIV (Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars) en een intern seminarie. Het kantoor nam ook een antidiscriminatieclausule op in zijn contracten.

Onderwijs: minimale kennisoverdracht over ons koloniaal verleden

Het koloniaal verleden van België wordt sterk onderbelicht in zowel het Franstalige als in het Nederlandstalige onderwijs. In geen van beide landsdelen wordt in de eindtermen melding gemaakt van een minimum kennisniveau. In de praktijk hangt de kennisoverdracht dus af van de persoonlijke invulling die leerkrachten Geschiedenis geven aan hun vak. Dit thema werd eind 2016 besproken tijdens een rondetafelconferentie die werd georganiseerd door het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Deelnemers uit het onderwijs, de academische wereld en het middenveld, bespraken manieren om jongeren gedurende hun schoolcarrière niet alleen een betere kennis over maar ook een beter inzicht in ons koloniaal verleden mee te geven.

Dat start bij het introduceren van de koloniale geschiedenis binnen de bredere context van de geschiedenis van het Afrikaanse continent. Het imperialisme van de Europese landen heeft de koers van het Afrikaanse continent een drastische wending gegeven. Gedreven door de wedloop tussen Europese landen was dominantie, exploitatie, exclusie, racisme en geweld schering en inslag. Leerlingen dienen aangespoord te worden deze periode door een verschillende bril te bekijken: vanuit het standpunt van de kolonisator maar ook van de gekoloniseerde. Niet alleen geschreven bronnen dragen hiertoe bij, maar ook getuigenissen en iconografische bronnen. Dit bevordert het besef van de complexiteit en draagt bij tot de capaciteit om te nuanceren.

Een ander advies dat de deelnemers van de rondetafelconferentie voorstelden was het introduceren van de eerste lessen in de lagere school en dat het thema – eens in het secundair – vakoverschrijdend aan bod zou komen.

We dragen een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor het stereotype denken en de vooroordelen die nog steeds gangbaar zijn in het dagelijkse leven. Om de maatschappelijke realiteit van vandaag beter te begrijpen, is het dus nuttig om een kritische kijk op het verleden te hebben. Met een transversale kennisoverdracht van ons koloniale verleden, verspreid over verschillende vakdomeinen, te beginnen in het lagere onderwijs en met de noodzakelijke economische en geopolitieke context, wakkeren we bij onze jongeren hun kritische geest aan. Dit helpt hen om zowel ons verleden als onze huidige maatschappelijke uitdagingen vanuit verschillende standpunten te benaderen. Dit vermindert aanzienlijk de voedingsbodem tot discriminerend of racistisch denken.

Zwarte Pietenkwestie

In Vlaanderen is het sinterklaasfeest erkend als zogenoemd ‘immaterieel cultureel erfgoed’. Hoe kinderen Zwarte Piet en Sinterklaas zien, hangt voor een groot deel af van de manier waarop volwassenen die personages vormgeven. Er bestaan verschillende theorieën over de herkomst van het sinterklaasverhaal, en ook over de erin gebruikte symboliek. Zwarte Piet wordt ook niet overal op dezelfde manier vormgegeven: soms is hij de zwarte man met grote rode lippen die niet al te snigger is en met een buitenlands accent spreekt, soms is hij een eerder grappige en acrobatische figuur, soms de boeman, en in andere gevallen is hij het leukste personage van het hele sinterklaasfeest – de man die de cadeautjes uitdeelt.

Unia onderzocht de vraag of het gebruik van de figuur Zwarte Piet in strijd is met de antidiscriminatie- en/of antiracismewetgeving. Het antwoord is dat er in de figuur van Sinterklaas en

Zwarte Piet geen sprake is van een strafbare vorm van racisme of een wettelijk verboden vorm van raciale discriminatie. De strafbepalingen vervat in de artikels 20 en 21 van de Antiracismewet van 30 juli 1981 vereisen immers een 'bijzondere opzet', en dat is hier niet het geval. Dat zou wel zo zijn wanneer een concrete uitbeelding van Sinterklaas en Zwarte Piet gepaard zou gaan met strafbare racistische uitspraken of handelingen.

Unia is een voorstander van een constructief maatschappelijk debat over de manier waarop we dit oude volksgebruik in de toekomst vormgeven. Daarbij roepen we op om de figuur van Zwarte Piet in elk geval anders voor te stellen dan een domme, ondergeschikte of gevaarlijke zwarte man – waardoor stereotypen over zwarte personen in stand worden gehouden.

De discussie rond Sinterklaas toont aan welke beeldvorming de maatschappij kan hebben over 'de zwarte'. Andere praktijken zijn stigmatiserend en duwen de figuur van 'de Afrikaan' in een rol, een functie of een stereotiepe houding. Dat zie je bijvoorbeeld in sommige studentengroepen ('black face') of folkloristische groepen.

Een beeld uit het kindermagazine 'Astrapi' toont op pijnlijke wijze de stereotype beeldvorming van de Afrikaan (26 april 2017)